

JÁN ŠIMULČÍK

SVETLO Z PODZEMIA

Z KRONIKY KATOLÍCKEHO SAMIZDATU 1969-1989

OBSAH

Úvod	- 7
História samizdatu	- 13
Svet pravdy (Jozef Roman)	- 27
Zázrak (Peter Murdza)	- 57
Podzemka (Ivan Polanský)	- 75
Pozvanie (Eva Klčovanská)	- 109
Stretná (Ladislav Stromček)	- 119
Myšlienky z večeradla (Alžbeta Vojtková)	- 133
Hra (Vladimír Fekete)	- 143
Výlet (Peter Haťapka)	- 151
Štát (Vladimír Jukl)	- 159
Pravda (Martin Lauko)	- 165
Pomoc (Henk Drost)	- 173
Mosty (František Mikloško)	- 181
Politika (Ján Čarnogurský)	- 197
Horizont lásky (Vladimír Ďurikovič)	- 223
Lúčenie	- 255
Príloha	- 259

30 000(!) natlačených listov. To trvalo asi dva týždne. K tomu ešte treba pripočítať asi mesiac na distribúciu. Toto všetko bolo treba uskutočniť za maximálnych bezpečnostných opatrení. Tieto podmienky nevytvárali iba ohraničenie nákladu, ktorý pri svojich 1000 kusoch hraničil s fyzickými a technickými možnosťami, ale aj ohraničenie periodicity. Väčšina periodických samizdatov vychádzala päťkrát ročne, čo zodpovedalo daným možnostiam.

Tým, že časopisy vychádzali iba päťkrát ročne, sa vytváral priestor na ich „putovanie“ medzi ľuďmi. Jedno číslo prečítalo niekoľko desiatok ľudí. Jeho určitá nadčasovosť mu dávala stálu čitateľnosť. Ďalším dôležitým faktorom pri rozširovaní samizdatu bolo jeho ďalšie „samovydávanie“. Keďže pôvodný náklad bol obmedzený, natlačený samizdat ľudia prepisovali na písacích strojoch a rozširovali vo svojom okruhu. Tým sa jeho náklad a dosah samočinne zväčšoval.

Etapy samizdatu

Katolícky periodický samizdat²⁴ prechádzal niekoľkými etapami. Prvá a najdlhšia bola *etablovanie samizdatu (1973–1982)*. Začala sa vychádzaním samizdatu *Orientácia* v roku 1973. Z dostupných informácií môžeme povedať, že v tejto etape to bol asi jediný samizdat.

Rozmach samizdatu (1982–1988). Tak by sa dala nazvať druhá etapa. Jej protagonistom sa stalo periodikum *Náboženstvo a súčasnosť*, prvý celoslovenský časopis. Jeho vznikom v roku 1982 sa datuje rozkvet samizdatu.

Tretiu a poslednú etapu začínajú *Bratislavské listy* v roku 1988, ktoré ako prvé a jediné na Slovensku začali vychádzať s uvedením adresy vydavateľa. Nastáva *prechod od podzemného vydávania samizdatu k verejnému (1988–1989)*.

Od vzniku časopisu *Náboženstvo a súčasnosť* v roku 1982 počet vychádzajúcich samizdatov v jednotlivých rokoch narastá (tab. č. 2), hoci niektoré samizdaty vznikali a iné zanikali. Vrchol tohoto stúpajúceho trendu sa dosahuje v roku 1988, keď sa stabilizuje na 13 vychádzajúcich časopisov.

(Tab. č. 2)

Rok	1973	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Celkový počet samizdatov	1	1	1	3	4	5	8	9	10	13	13

Najviac samizdatov vzniklo v roku 1988, ako to ukazuje tabuľka č. 3, v ktorej je zobrazené množstvo vzniknutých samizdatov v jednotlivých rokoch.

Rozsiahlosť práce redakcie možno posúdiť z množstva vydaných čísiel

(Tab. č. 3.)

Rok	1973	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Počet vzniknutých samizdatov	1	0	0	2	1	2	3	2	2	5	1

(tab. č. 4), z priemerného počtu strán samizdatu²⁵ (tab. č. 5) a celkového množstva potlačených strán jednotlivých samizdatov (tab. č. 6).

Z uvedených údajov vyplýva, že najväčší počet čísiel dosiahla *Orientácia*, ktorá vychádzala 11 rokov a bolo publikovaných 135?²⁶ čísiel. Najrozsiahlejším časopisom vzhľadom na veľkosť čísla bol *Zborník*. Jeho číslo malo priemerne 69 strán. Celkove najrozsiahlejším časopisom bola *Orientácia*, ktorá vyšla spolu na 2777? stranách.

(Tab. č. 4)

Počet vydaných čísiel	Samizdat
2	<i>Svedectvo</i>
3	<i>Historický zápisník</i>
3	<i>Príloha mladých (NaS)</i>
3	<i>Zborník</i>
4	<i>ZrNO</i>
5	<i>Bratislavské listy</i>
6	<i>Una Sancta Catholica</i>
7	<i>Nové Turíce s Máriou</i>
8	<i>Hlas Slovenska</i>
10	<i>Myšlienky z večeradla</i>
10	<i>Radosť a Nádej</i>
14	<i>Svetlo</i>
18	<i>Katolícky mesačník</i>
25	<i>Rodinné spoločenstvo</i>
26	<i>Výber</i>
28?	<i>Serafínsky svet (Pokoj a dobro)</i>
34	<i>Náboženstvo a súčasnosť</i>
40	<i>Plátok</i>
135?	<i>Orientácia</i>

(Tab. č. 5)

Priemerný počet strán	Samizdat
10	<i>Myšlienky z večeradla</i>
10	<i>Plátok</i>
11	<i>Príloha mladých (NaS)</i>
12	<i>Bratislavské listy</i>
13	<i>Nové Turíce s Máriou</i>
17	<i>ZrNO</i>
20	<i>Svetlo</i>
21?	<i>Orientácia</i>
23	<i>Náboženstvo a súčasnosť</i>
25	<i>Katolícky mesačník</i>
25	<i>Svedectvo</i>
28	<i>Hlas Slovenska</i>
44	<i>Výber</i>
46	<i>Historický zápisník</i>
46?	<i>Serafínsky svet (Pokoj a dobro)</i>
51	<i>Rodinné spoločenstvo</i>
58	<i>Radosť a Nádej</i>
64	<i>Una Sancta Catholica</i>
69	<i>Zborník</i>

Akokoľvek veľké mohli byť predchádzajúce hodnoty, o dostupnosti samizdatu pre verejnosť najviac rozhodoval náklad. Teda náklad (tab. č. 7) nám najlepšie ukáže rozšírenosť samizdatu. Pri náklade sa berie do úvahy posledný náklad, ktorý bol uskutočnený v totalitnej dobe. V tabuľke č. 7 nie sú zohľad-

nené náklady, ktoré boli pod vplyvom spoločenského diania (november 1989) väčšie (*Svetlo* 2000 ks a 5000 ks reprint, ktorý bol rozširovaný ako samostatná brožúrka; *ZrNO* 3000 ks).

Znie to skoro až paradoxne, že najmladší zo samizdatov – *ZrNO* (vznik v r. 1989) mal najväčší náklad – 1500 ks, a teda jeho dostupnosť bola najväčšia.

(Tab. č. 6)

Celkový počet potl. strán	Samizdat
33	<i>Príloha mladých (NaS)</i>
50	<i>Svedectvo</i>
62	<i>Bratislavské listy</i>
68	<i>ZrNO</i>
94	<i>Nové Turíce s Máriou</i>
100	<i>Myšlienky z večeradla</i>
139	<i>Historický zápisník</i>
208	<i>Zborník</i>
222	<i>Hlas Slovenska</i>
276	<i>Svetlo</i>
386	<i>Una Sancta Catholica</i>
387	<i>Plátok</i>
446	<i>Katolícky mesačník</i>
583	<i>Radosť a Nádej</i>
766	<i>Náboženstvo a súčasnosť</i>
1132	<i>Výber</i>
1188?	<i>Serafínsky svet (Pokoj a dobro)</i>
1266	<i>Rodinné spoločenstvo</i>
2777?	<i>Orientácia</i>

(Tab. č. 7)

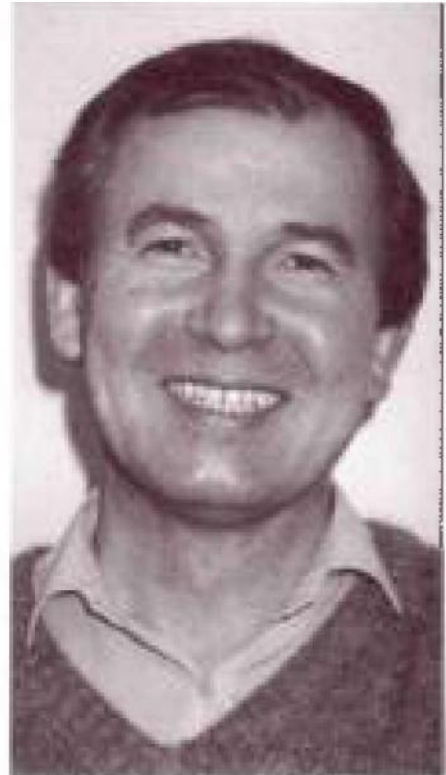
Náklad v kusoch	Samizdat
20	<i>Orientácia</i>
60	<i>Plátok</i>
200	<i>Svedectvo</i>
250	<i>Hlas Slovenska</i>
250	<i>Nové Turíce s Máriou</i>
250	<i>Zborník</i>
300	<i>Katolícky mesačník</i>
300	<i>Radosť a Nádej</i>
300	<i>Una Sancta Catholica</i>
400	<i>Bratislavské listy</i>
500	<i>Serafínsky svet (Pokoj a dobro)</i>
500 ₍₂₀₀₀₎	<i>Svetlo</i>
500	<i>Výber</i>
600	<i>Historický zápisník</i>
900	<i>Príloha mladých (NaS)</i>
1000	<i>Náboženstvo a súčasnosť</i>
1200	<i>Myšlienky z večeradla</i>
1300	<i>Rodinné spoločenstvo</i>
1500 ₍₃₀₀₀₎	<i>ZrNO</i>

Záver

Časopisy plnili v dobe svojej existencie dvojakú funkciu. Rozširovali informácie o dianí a rozvíjali nezávislú slobodnú kultúru. Ich druhá funkcia bola menej literárna, ale rovnako významná.²⁷

Katolícky samizdat zasahoval rôzne vrstvy spoločnosti: deti (*Svetlo*), mládež (*ZrNO*), rodiny (*Rodinné spoločenstvo*), inteligenciu (*Náboženstvo a súčasnosť*), kňazov (*Orientácia*, *Una Sancta Catholica*), resp. pôsobil v rozličných spoločenských oblastiach: história (*Historický zápisník*, *Hlas Slovenska*), filozofia (*Radosť a Nádej*), politika (*Bratislavské listy*), informácie (*Katolícky mesačník*, *Svedectvo*, *Výber*), spiritualita (*Myšlienky z večeradla*, *Nové Turíce s Máriou*, *Serafínsky svet*).²⁸ Aj tento záber svedčí o jeho veľkosti.

Jednotlivé „články reťaze“, ktorou sa samizdat dostával od tvorcov k či-

ZÁZRAK

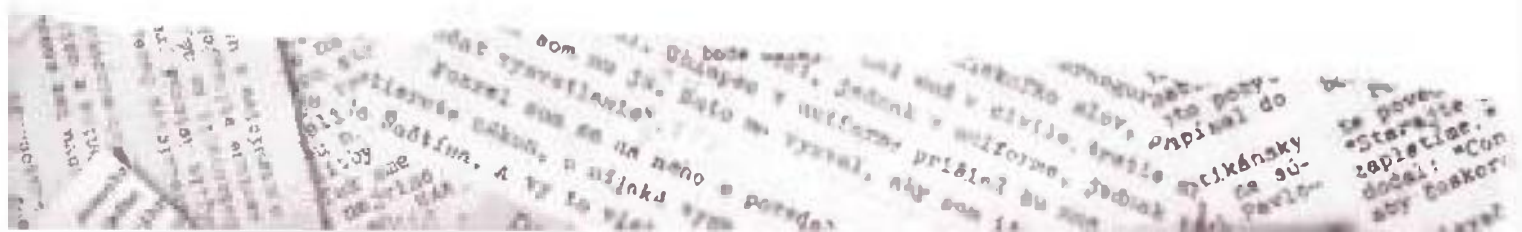
Ing. Peter Murdza, narodený 5. novembra 1954.

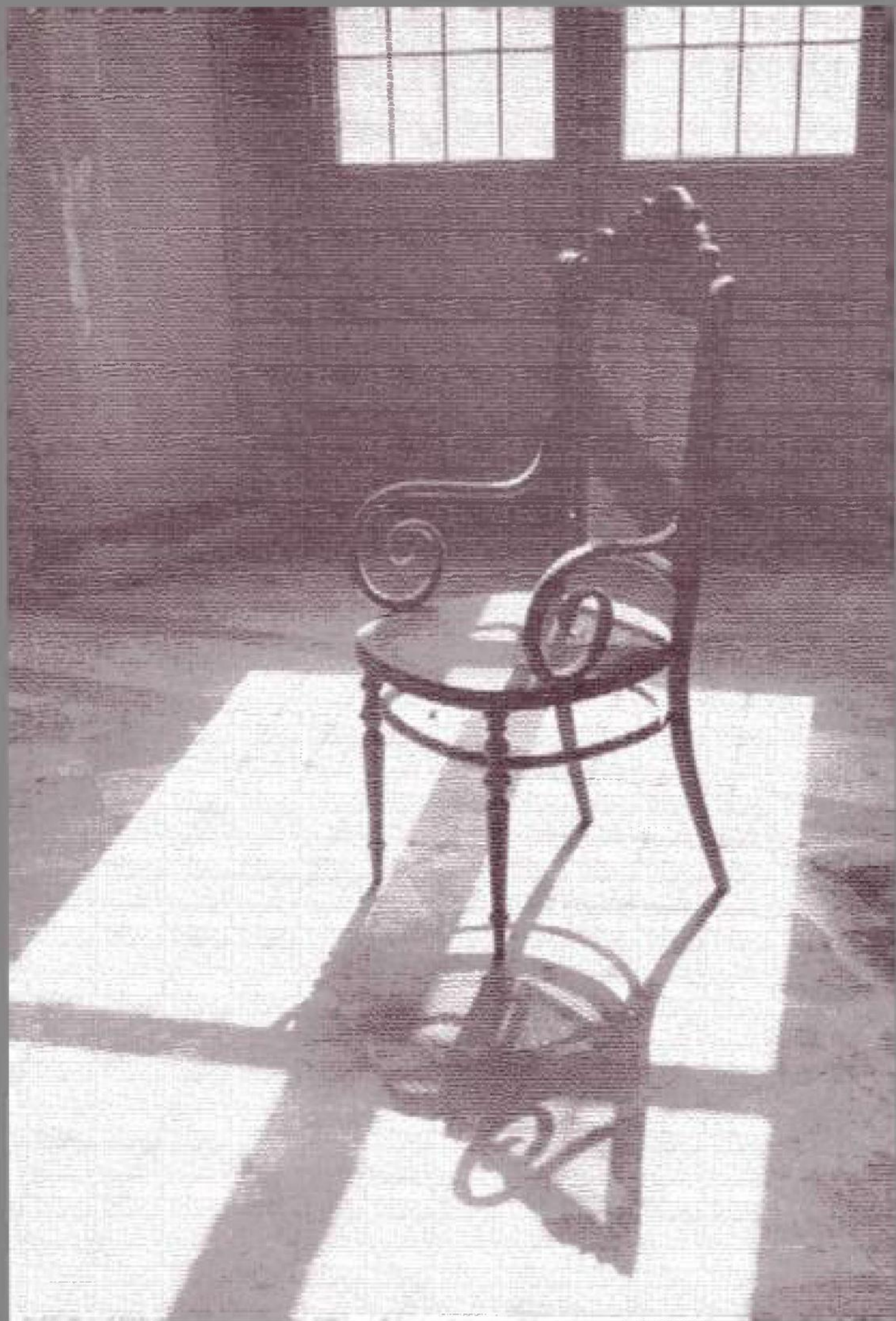
V roku 1979 ukončil Elektrotechnickú fakultu Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave.

Od roku 1976 je členom Spoločenstva Fatima.

V rokoch 1980–1989 pracoval na Inšpektoráte telekomunikácií. Po tajných štúdiách teológie bol v roku 1987 tajne vysvätený za katolíckeho kňaza.

V súčasnosti pôsobí ako duchovný v Nitre.

V roku 1974 som sa ako študent druhého ročníka elektrofakulty spoznal so Silvom Krčmerym a Vladom Juklom. Títo dvaja ľudia ma nadchli. Ich duchovnosť a nebojácnosť v tej dobe ma oslovili. Oslovilo ma to až tak, že postupom času som sa s nimi čím viac stretával a podieľal som sa na službe, ktorú robili.

S týmto súviselo aj moje presťahovanie sa v roku 1976 do rodinného domu v bratislavskej Trnávke. Začal som tam bývať so svojím priateľom Júliusom Porubským. Tento dom sa postupne stával centrom aktivít, ktoré budem ďalej spomínať.

Kontakty boli všeobecne záležitosťou Vlada Jukla. Ten ma jeden večer pozval k sebe na návštevu, aby ma zoznámil so západniarmi, ktorí pašovali na Slovensko náboženskú literatúru. Po tomto stretnutí som ich zaviedol do nášho domu a dohodli sme podrobnosti o dovoze literatúry. Tým sa začala jedna epocha môjho života. Náš dom sa stal skladom literatúry, ktorú sme roznášali po celom Slovensku.

Sklad

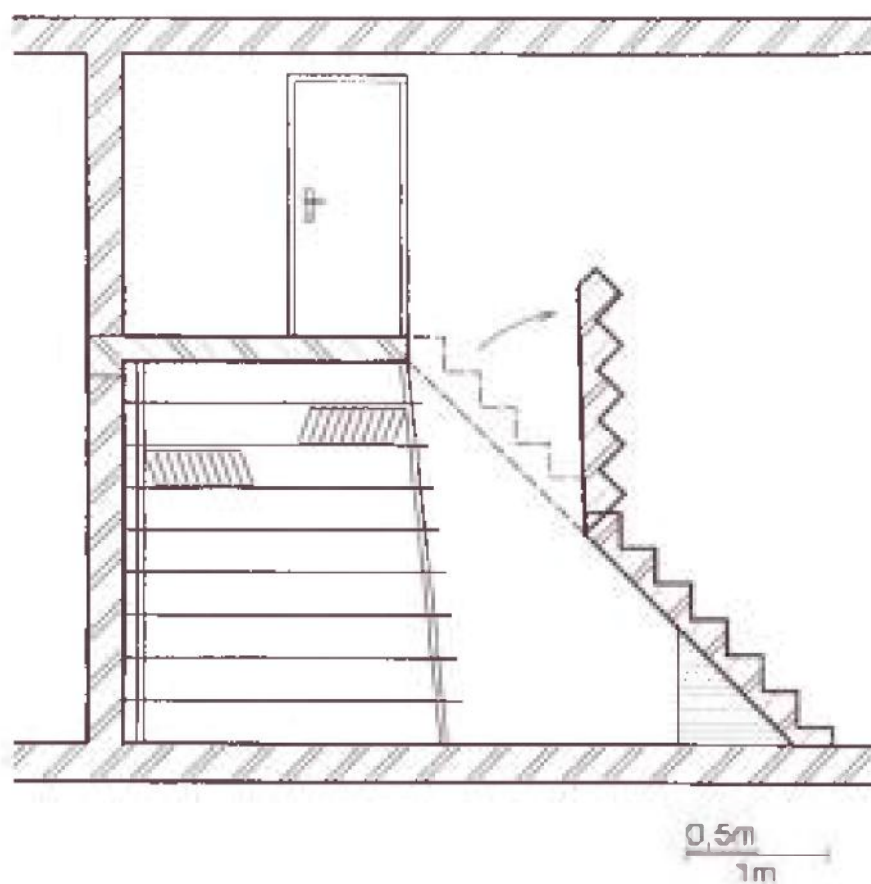
Od roku 1977 k nám začala prúdiť prepašovaná literatúra. Nejednu noc nám zazvonili a oznámili, že priviezli literatúru zo Západu. Keď naši priatelia prišli na Slovensko, zväčša sa ubytovali na periférii Bratislavy, zvyčajne v hoteli na Zlatých Pieskoch. Večer zašli s autom na odľahlé miesto, kde spod dvojitej podlahy a zo stien auta vybrali prepašovanú literatúru. Toto sme nikdy nemali možnosť vidieť. K nám priviezli iba vrecia plné kníh. Jedna dodávka znamenala 10–12 veľkých igelitových vriec kníh. Najskôr sme knihy uskladňovali po skriniach pod kabátmi alebo prikryté prádlom. Všetko sa však nedalo schovať, čo nebolo práve najbezpečnejšie, lebo ak by bola domová prehliadka, hneď by všetko našli. Kníh sme sa snažili čím skôr zbaviť. Hneď, ako to bolo možné, sme ich distribuovali po Slovensku.

Kontakty na Západe smerovali k Antonovi Hlinkovi, ktorý túto vec veľmi podporoval. O ľuďoch, ktorí k nám zo zahraničia chodili, sme ani veľa nevedeli. Boli to zväčša Nemci, z ktorých jeden trochu hovoril po česky. Sympatické bolo, že zväčša to boli protestanti, ktorí pomáhali nám, katolíkom. Mali sme k ich práci uznanie a úctu. Pri tejto spolupráci sme sa snažili s nimi aspoň trochu zbližiť. Vždy, keď prišli, pripravili sme malé občerstvenie, pri ktorom sme si vymieňali niektoré skúsenosti. Aj keď sme boli rôznych vierovyznaní, viera v Boha nás spájala. Stretnutia sme vždy končili modlitbou.

Čo sa týka kníh, tie zväčša vydal Ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme. Nie nadarmo dostal tento Ústav po roku 1989 Národnú cenu. Ich zásluha je veľ-

Dom Na križovatkách v Bratislave, kde je vybudovaná podzemná tlačiareň s tajným skladoom samizdatov

Nákres tajného skladu

*Schody, pod ktorými sa nachádzal
tajný sklad literatúry a samizdatov*

Zamaskované pánty

Vchod do skladu

Interiér skladu

ká. Knihy, ktoré u nás počas socializmu nebolo dostať a pre ich vlastnenie mohli byť ľudia odsúdení, sme si veľmi vážili.

Pri pohľade na množstvo literatúry, ktoré k nám začalo prichádzať, sme si uvedomili, že to nedokážeme ukrývať po skriniach. Bolo toho tak veľa, že sme sa rozhodli vybudovať nejakú skrýšu. V dome, kde sme spoločne s Júliu- som bývali, sme hľadali možnosti vytvorenia úkrytu s veľkým úložným priestorom.

Naše dve izby boli spojené malou chodbičkou, ktorá viedla popod schody. Zamurovali sme oboje dvere, a tak sa nám pod schodmi vytvoril priestor na úschovu kníh a samizdatov. Vchod do neho sme najskôr chceli vybudovať zvrchu. Lenže tam boli obrovské trámy, ktoré sa nedali rozpíliť. Jeden z nás navrhol: «Rozpíľme schody na polovicu, a tak vybudujeme maskovaný vchod.» Nápad sa nám zapáčil. Pánty, ktoré spájali otváraciu časť, sme zamaskovali odnímateľnou dekoráciou. Ešte sme urobili niektoré úpravy a sklad mohol slúžiť na svoje účely.

Ako Západ pomáhal nám, tak sme my citili zodpovednosť pomáhať kresťanom v Rusku, ktorí boli viac prenasledovaní ako my. Preto sme žiadali, aby nám prepašovali na Slovensko aj ruskú a inojazyčnú literatúru (tatársku, turkménsku...), ako aj Biblie a rôzne náboženské knihy. Ľuďom zo Slovenska bolo oveľa jednoduchšie cestovať do Ruska ako západniarom, ktorým táto kultúra nebola taká blízka. Ruštinu, ktorú sme sa museli na školách povinne učiť, sme pri tejto práci výborne využili. Pre zmenu sme my začali pašovať knihy do Ruska. Množstvo kníh sa nedalo porovnať s tým, čo sme dostávali my, no akokoľvek, nebola to zanedbateľná čiastka. Pri týchto aktivitách sme neušli ani pozornosti KGB, ktorá sledovala niekoľkých priateľov.

Tento sklad od jeho vzniku v roku 1974 až do revolúcie 1989 Štátna bezpečnosť neodhalila.

Problémy

V roku 1979 som ukončil vysokú školu. V októbri som mal ísť na základnú vojenskú službu. Asi týždeň pred mojím odchodom zazvonil niekto v našom domčeku v Trnávke. Nikoho som nečakal. Cez okno som zazrel, že pri bránke stoja dvaja muži v civile a jedna žena. Otvoril som dvere: «Prosim, koho hľadáte?» Jeden z mužov mi ukázal preukaz Štátnej bezpečnosti: «Legitimujte sa!» – «Prečo by som sa mal legitimovať?» – «Kontrolujeme ubytovaných v tejto oblasti. Tu je pán z národného výboru.» Len čo začal vysvetľovať, už sa tlačil do domu. Stačil som iba poznamenať: «Počkajte, kam idete?» Vošli do kuchyne. Jeden z nich už chcel ísť do mojej izby. «Môžete mi ukázať povolenie na vstup do domu?» začal som poukazovať na právnu rovinu ich

konania. Po mojej poznámke si vypýtali občiansky preukaz. Zapísali si základné údaje o mojej osobe a odišli.

Kulisu tejto príhode robila naša suseda, ktorá akurát stála vo dverách, keď sa mi pri vchode predstavili. Začala na nich pokrikovať: «Čo tu zasa robíte? Iba ľudí otravujete.» Bolo to pre nich dosť neprijemné. Po ich odchode som si začal uvedomovať, že kruh okolo mojej osoby sa zužuje. ŠtB asi zachytila stopu.

Julo

Keďže týždeň sa nič nedialo, spokojne som odišiel na vojenčinu. Julo Porubský, ktorý mal v dome trvalý pobyt, dostal po mojom odchode predvoľanku na výsluch. Ako to bývalo zvykom, pozvánka na Februárku znela: „Dostavte sa na pasové oddelenie.“ Ani neviem, či na Februárke bolo pasové oddelenie.

Julovo predvolanie vyvolalo v našich kruhoch rozrušenie. Nevedeli sme, čo chcú a koľko vedia. Dva dni pred výsluchom Julo navštívil Silva Krčméryho, ktorý mu dal niekoľko rád. Pripravili sa aj na skutočnosť, že by Julo zostal vo väzení. Bol to jeho prvý výsluch. Silvo ho pred odchodom povzbudzoval: «Netreba sa báť.»

Na výsluchu eštebáci začali zostra: «Ako sa voláte?» Julo sa robil, ako keby nevedel, o čo ide: «Nech sa páči, tu je pas.» – «Pas si môžete nechať. Ako sa voláte?» – «Prečo sa pýtate, veď to všetko máte napísané v pase. Najskôr ma predvoláte na pasové oddelenie a potom sa ma vypytujete na meno,» nedal sa Julo. «Nebudte drzí. My sa pýtame. To je úradný postup.» Po úvodnom dialógu Julo nadiktoval základné údaje o svojej osobe.

Výsluch pokračoval. Pýtali sa ho, čím sa zaoberá a čo robí. Vtedy robil v projekcii. Vysvetľoval im, že pracujú na novom systéme automatizácie v projektovaní, a preto nemá veľa času. Na jeho slová eštebák zareagoval: «To už vieme. Zistili sme si to v práci.»

Po niekoľkých otázkach sa začali vypytovať na mňa: «Pán Porubský, vieme, že máte spolubývajúceho.» – «Áno, mám.» – «Čo robí, keď je doma?» – «Neviem, čo robí.» – «Ako to, že nevíete, čo robí, veď býva s vami,» podráždene zareagovali eštebáci. Julo s pokojom vysvetľoval ďalej: «No skrátka neviem. Ja o pol piatej vstávam, on ešte spí. Z práce prichádzam neskoro, on už spí.» – «Vy sa nerozprávate?» – «Ale samozrejme, že sa rozprávame, keď nejde k rodičom a na víkend zostane v Bratislave.» Slovný pingpong medzi Julom a eštebákom, ako mi rozprával, pokračoval: «A o čom?» – «O čom sa budete rozprávať so študentom. O škole a tak.» – «A s kým sa styka a čo robí?» – «To neviem, na takéto veci sa ho nevypytujem.» – «Vy ste ho iba tak zobrali?» – «Viete, študent potreboval ubytovanie. Známi ma poprosili.» –

«Nezaujímalí ste sa, kto to je, čo to je?» – «Svojím známym dôverujem. Prišiel. Nie sú s ním problémy.»

Aj keď sa Juló vykrúcal, ako sa dalo, tušili, čo je zač. Eštebáci sondovali ďalej: «Hovorí vám niečo meno Silvester Krčméry?» Ako sme boli naučení, že nikoho nepoznáme, nič sme nevideli, nikde sme neboli, Juló odpovedal krátko: «Nie.» – «Ako to, že ho nepoznáte, veď ste išli pred dvoma dňami k nemu do vchodu.» Juló všetko popieral. Nepoznal ani Vlada Jukla, ani biskupa Korca a ani iných ľudí, ktorých spomínali. Jeho sestra pracovala v štátnej správe. Eštebáci sa začali vyhrážať: «Ak nezačnete s nami spolupracovať, vyhodíme ju zo zamestnania.» To na Julu neplatilo.

Na výsluchu sa dozvedel, čo sa vlastne stalo. Literatúra k nám bez problémov prichádzala asi štvrtročne. Jeden z prepravcov si do notesa zapísal našu adresu a pri rozvážaní kníh na Moravu a do Čiech ich chytila polícia. Pri osobnej prehliadke im našli aj našu adresu. Nemci pritom spomenuli, že nejaký Peter prebral zásielku kníh.

Po Julovom výsluchu ŠtB neprestávala mať záujem o náš domček. Neznáme auto začalo „nenápadne“ stávať v bočnej uličke. Vždy v ňom sedeli ľudia, ktorí pozorovali náš dom. Ja som rok strávil na vojne. Možno aj tam som bol pod drobnohľadom vojenskej kontrašpionáže, ale ťažko sa to dalo overiť.

Počas vojny som sa stretol so Silvom Krčmerym, ktorý mi povedal: «Prinášam ti nejaké uteráky, ktoré ti poslali priatelia z Nemecka. Ty si si u nich nejaké objednal?» Prekvapene som skonštatoval: «Nie.» – «Veľmi sa ospravedlňujú,» pokračoval Silvo, «že pri výsluchu na polícii padlo tvoje meno v súvislosti s literatúrou. Toto ti posielajú asi ako odškodné.» Nieкто na stretnutí s humorom poznamenal: «To ti asi poslali do basy.» Neskôršie nám prišiel list, kde sa veľmi ospravedlňovali, že na výsluchoch prezradili naše mená. Po tejto udalosti sme s touto skupinou ukončili spoluprácu. Po nich nastúpili iní. Boli to Holanďania.

Antiploštice

Pri prvých zásielkach literatúry sa nás pýtali, čo by sme potrebovali. Ťažko zohnateľný tovar boli rozmnožovacie stroje. Jeden malý sme si u nich objednali. Priniesli nám platňu s valčekom, ktorý sa ručne posúval. Nebol to stroj, ale jednoduché zariadenie na tlačenie, ktoré sa dalo na Západe ľahko kúpiť v obchode. Využívali to najmä školy pri príprave malých množstiev plagátov. Z jednej matrice sa dalo vyrobiť asi sto listov samizdatu. S Julom sme začali aj trochu tlačiť.

Po jednej zásielke, keď som vysypal vrecia s knihami, som nechcel veriť vlastným očiam. Ku knihám nám pribalili malú vysielačku na morzeovku a jednu vysielačku na mikrofón. Nevedel som, čo mám s tým robiť, a preto

som navštívil Silva Krčméryho. Keď som spomenul Silvovi, čo nám prišlo, ten s hrôzou povedal: «Rýchlo s tým preč, lebo nás obvinia zo špionáže.» Západníci mali predstavu, že im budeme do Viedne posielat správy. Bola to ich fantasmagória. Vysielačky som zabalil a schoval. Silvo potom zohnal nejakého chlapíka, ktorý prístroje na niečo využil.

S touto zásielkou vysielačiek nám prišli aj hľadačky na „ploštice“. Postupne sme žiadali ďalšie, ktoré nám neskoršie aj prišli. S týmito zariadeniami sme kontrolovali byty, kde bola veľká frekvencia podzemných stretnutí. Takto som bol u biskupa Korca, Silva Krčméryho, Vlada Jukla, Stanka Slobodu a u veľa ďalších. Bohužiaľ, nikdy sa nám nepodarilo nijakú plošticu nájsť. Naše hľadačky boli na ploštice pre bezdrôtový prenos odpočúvania. ŠtB používala asi inú technológiu, ktorá sa dala ťažšie detekovať.

Zariadenia na vyhľadávanie odpočúvacích „ploštíc“

Priatelia

V osemdesiatych rokoch bolo prepašovanej literatúry menej, aj keď už prichádzala viacerými kanálmi. Jeden z nich bol z Poľska, kde bola väčšia náboženská sloboda ako u nás. Preto nebol problém dopraviť naše knihy tam a potom prepašovať k nám. Knihy sa začali nosiť z Poľska v batohoch cez hranice a časť kníh sa posielala aj poštou.

V polovici osemdesiatych rokov začalo v tejto veci dobre fungovať aj Maďarsko. Tu bola totiž väčšia náboženská sloboda ako u nás. Slovenská literatúra bola zložená na niektorých farách. My sme mali kontaktné adresy, na ktorých sme si ich mohli vyzdvihnúť. Vždy, keď niekto cestoval do Maďarska, prišiel si vybrať knihy, ktoré potom prepašoval. Niekedy sa podarilo previezť cez hranice i celé autá naložené knihami. Keďže Maďarsko bolo socialistickou krajinou, kontrola na hraniciach nebola taká intenzívna. Ale všetko malo svoje riziko.

Niekedy v roku 1984 som dostal cez Vlada Jukla alebo Silva Krčméryho kontakt na protestanta, ktorý nám začal dovážať literatúru. Vždy pred do-

dávkou kníh prišiel k nám so zoznamom literatúry, ktorú mohol zohnať. Objednali sme, čo sme potrebovali. Zväčša to bola evanjelická literatúra, ktorá sa dala použiť aj v našich katolíckych kruhoch. Popri týchto knihách nám dovážal i katolícke knihy. Nikdy sme sa ho nepýtali na meno. Túto diskretnosť aj on aplikoval voči nám, hoci vedel, kde bývame. My sme nevedeli ani to. Naša spolupráca trvala od roku 1984 až do revolúcie 1989 a priniesla požehnanú úrodu v podobe niekoľko tisíc kníh. Až po novembri 1989 som sa dozvedel jeho meno – Alexander Erdélyi.

Sledovačka

Náš dom neprestal byť sledovaný ani po mojom príchode z vojny. Neraz bolo neďaleko nášho domu zaparkované auto, v ktorom sedel chlap, čo sledoval naše návštevy.

Raz, bolo to v roku 1983, som sedel v kuchyni, keď zrazu zastalo „podozrivé“ auto pred naším domom. Myslel som si, že nás opäť sledujú. Bola to 1203 so záclonkami na oknách. Zrazu sa na aute otvorili dvere, cez ktoré som zbadal kreslo a na ňom sedel chlapík. Druhý, ktorý práve vychádzal von, mal fotoaparát s teleobjektívom. Dvere sa zatvorili a auto odišlo. Uvedomil som si, že nesledujú náš dom, ale iný. Vyšiel som z domu a začal som pozorovať muža s fotoaparátom.

Neďaleko nás bývali „tajní“ františkáni, ktorí sa každú nedeľu popoludní schádzali. Ako som predpokladal, auto zastalo neďaleko ich domu. Muž s teleobjektívom fotografoval ľudí, ktorí prichádzali do domu na návštevu. Stihol som ešte Petrovi Rúčkovi, jednému z františkánov, odkázať: «Dávajte si pozor, ste sledovaní.» Informácia im už nepomohla. O niekoľko týždňov ich zatkla Štátna bezpečnosť a obvinila z marenia dozoru nad cirkvami (bol to § 178 Trestného zákona), pretože vstúpili do „štátom nedovoleného františkánskeho rádu“ a vyvíjali v ňom činnosť.

V roku 1985 urobila Štátna bezpečnosť u mojej známej Márie Foltínovej-Kotrisovej prehliadku. Mária prekladala z nemčiny do slovenčiny knihu Šebastiána Laba Zabijem pastiera. Preklad po častiach posielala do Ríma, kde sa pripravovalo slovenské vydanie knihy. Štátna bezpečnosť zásielky zachytila a identifikovala odosielateľku. Mária mala pred svadbou a doma mala pripravené svadobné oznámenia s popísanými adresami. Tie pri domovej prehliadke zhabala ŠtB. Na základe týchto informácií sa začali výsluchy.

Aj ja som dostal predvolanie na výsluch na Drieňovú ulicu. Tam som si všimol, že už aj o mne majú bohaté záznamy. Ukazovali mi fotografie, aby som im povedal, koho poznám. Fotky boli z audiencie u Svätého Otca, na ktorých bola Mária a ešte niekto. «Áno, samozrejme, poznám,» odpovedal

som na otázku «Koho?» - «Svätého Otca.» Eštebák sa veľmi najedoval na moju odpoveď: «Čo mi to tu rozprávate. Ja som sa nepýtal, či poznáte pápeža, ale na ľudí, ktorí sú okolo neho.» Ešte sa ma vypytoval, kde sme sa zoznámili, kedy sme sa stretávali, o čom sme spolu s Máriou hovorili. «O čom sme hovorili, to si už nepamätám. Čo sa týka nášho stretnutia, spoznali sme sa na plese. Neskôr sme chodili do divadla,» vykrúcal som sa, ako sa dalo. Keď moje výpovede neboli podľa ich predstáv, vyšetrovateľ mi povedal: «Viete čo, vy odpovedáte presne, ako to máte napísané v inštrukciách Základné pravidlá hry.» - «Čo? Aké inštrukcie,» snažil som sa tváriť vyjavené, akože nerozumiem, o čom hovorí. «Nehovorte,» nedal sa eštebák, «že to nepoznáte.» Potom dodal: «Ako to, že vy ste skončili vysokú školu s takou chabou pamäťou?» Mlčal som, iba som pokrčil plecami.

Výsluch trval asi hodinu. Keď na záver eštebák čítal zápisnicu, zhrozene skonštatoval: «Veď tu v tej zápisnici vlastne nič nemáme. Podťte to podpísať.» Podpísal som to. Skutočne tam veľa nebolo: neviem, nepamätám sa...

Pokiaľ ide o inštrukcie Základné pravidlá hry (neskôr sa volali Sebaobrana II), tie skutočne existovali. Bola to vlastne príručka pre aktivistov tajnej cirkvi, v ktorej boli opísané a vysvetlené právne pravidlá vzťahu polície k občanom. V skutočnosti vznikla na základe osobnej skúsenosti ľudí, ktorí mali domové prehliadky a výsluchy. Nám tieto skúsenosti veľmi pomáhali. Bolo nepísaným pravidlom, že skoro všetci aktivisti mali tieto veci preštudované a prípadne naučené naspamäť. So mnou to nebolo inak.

Nakoniec Máriu neodsúdili. Vyšetrovanie sa skončilo koncom roku 1985, ale trestné stíhanie pokračovalo.

Vždy, keď zatkli niekoho z nášho okolia alebo niekto išiel na výsluch, boli sme ako na ihlách. Začali sme všetko schovávať, lebo sme predpokladali, že možno idú aj po nás. Bol to čas napätia. Schody, pod ktorými sme mali tajný sklad, sme počas týchto rušných dní zatlkali klincami, aby sa nedali otvoriť. Keď sa tento ruch po niekoľkých týždňoch upokojil, povýťahovali sme klince zo schodov a pokračovali sme ďalej v distribúcii kníh a samizdatov.

Keď Jožka Romana, ktorý u mňa býval, v roku 1985 chytila polícia, celý večer som vynášal literatúru zo skladu a odvážal ju k priateľom a do garáže, ktorá bola neďaleko domu. Pripravoval som sa na domovú prehliadku. Vtedy som sa strašne narobil. Zo skladu bolo treba vyniesť množstvo kníh, vláčil som škatule. V takomto napätí človek zabudne aj na to, že je to nejaká váha. Možno to bol pud sebazáchovy pred väzením. Keď som všetko poodnášal, dom bol „čistý“. Upotený, ale spokojný som čakal na domovú prehliadku, ktorá sa nakoniec nekonala.

Spánok tiež nebol najpokojnejší. Pamätám si, ako som počas dní, keď mali priatelia výsluchy, „ťažko“ spával. Jednej takejto noci niečo buchlo vo dvore. Rýchle som vyskočil z postele. «Už idú po mňa?» bola moja prvá myšlienka. Pozrel som sa do okna, či tam niekto nie je. Našťastie, to iba susedove hrušky padali na plechovú strechu.

Toto napätie trvalo niekoľko dní. Človek si nikdy nebol istý, kedy príde Štátna bezpečnosť do jeho domu a zbalí ho na niekoľko rokov. My sme na to mali, vzhľadom na našu činnosť, dobré aspirácie. Takto z nášho okruhu chytí a odsúdili Helenku Gondovú a Ferka Novajovského. Skoro všetci blízki priatelia boli na výsluchoch. Štátna bezpečnosť nezaháľala.

Zo Západu sme dostávali zásielky ruskej literatúry, ktoré sme sa snažili rôznymi cestami dopraviť do Ruska. V polovici osemdesiatych rokov som sa cez Vlada Jukla zoznámil so Želkou Mastihubovou a Ingrid Leitmanovou z Trenčína.

Jedna z ciest pašovania kníh bola cez Želku, ktorá pracovala ako turistická sprievodkyňa v cestovnej kancelárii Čedok. Väčšina jej ciest bola práve do Ruska, kde dodávala literatúru a informácie.

Práve oni ma zoznámili s pani Kutilovou z Prahy, ktorá pracovala v antikvariáte v Zlatej uličke. Ona ponúkala medzi inými knihami aj ruské Biblie. Táto „služba“ sa rýchlo rozšírila medzi ruskými turistami a vojakmi, ktorí tu mali základne. Odbyt tam bol taký veľký, že sme knihy museli začať do Prahy voziť autom.

Pani Kutilovú asi v roku 1984 zatkla Štátna bezpečnosť. Mali sme obavy, že pôjdu aj po dodávateľoch zo Slovenska. Českí priatelia nás upozornili, že ŠtB má dosť veľa zmapovaného. Za túto aktivitu bola pani Kutilová odsúdená. Mňa a mojich priateľov z komunity Fatima nechala Štátna bezpečnosť tentoraz na pokoji.

Ako som už spomenul, na výsluchu som bol iba raz, a to vo vzťahu k iným osobám. Pre moju „činnosť“ ma ŠtB na výsluch nepredvolala. Eštebáci mali dostatok informácií o mne, aby zasiahli. Vedel som to podľa toho, že počas výsluchov mojich priateľov spomenuli moje meno niekoľkokrát.

Keď Jožko Roman, môj spolubývajúci, chodil na výsluchy, tak sa ho nikdy nezabudli opýtať: «Tak ako sa má pán domáci?» Eštebáci zrejme vyčkávali na vhodný okamih, ale ten sa im do revolúcie 1989 asi nenaskytol.

Tlačiareň

Ako sa vraví: «S jedlom rastie chuť.» Tak to bolo aj s nami. Aktivity sa stále rozširovali. V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch, keď som sa s priateľ-

mi podieľal na distribúcii literatúry, nezúčastňoval som sa na vonkajších aktivitách ako napríklad na podpisovkách. Vlastne na tom nástojili Silvo Krčméry a Vlado Jukl, ktorí takto chceli našu činnosť aspoň trochu chrániť.

Postupne sa aktivity tajnej cirkvi rozširovali a pribúdali nám možnosti ako ďalej pôsobiť. V sedemdesiatych rokoch sme zväčša distribuovali literatúru prepašovanú zo zahraničia. Naše zdroje postupne slabli. Zato začala rásť domáca produkcia neperiodického aj periodického samizdatu. Jej vrchol siahla do konca osemdesiatych rokov.

V roku 1984 sme dostali ofsetový stroj, na ktorom začal tlačiť Jožko Roman s mladým Ďurikovičom. Keď stroj priviezli, bol rozobratý na najmenšie súčiastky. U nás ho zložili a oživil. Potom stroj našiel úschovu mimo nášho domu.

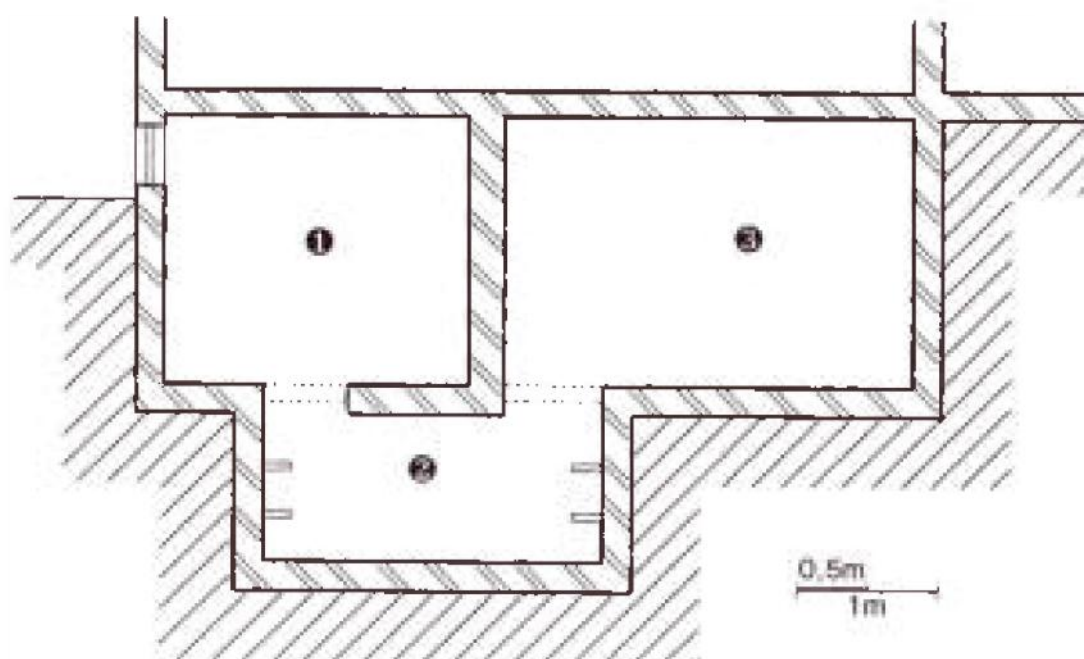
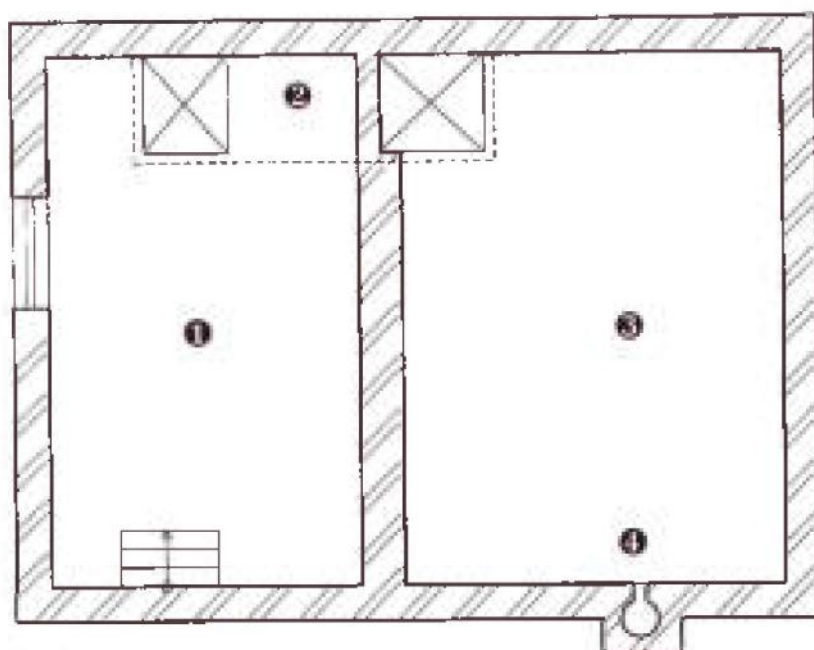
Asi v roku 1987 sme sa rozhodli, že stroj zostane v našom dosahu. Mali sme vymyslieť, kde by sa mal stroj prevádzkovať. Najlepším miestom sa nám zdala pivnica domu, v ktorom som býval.

Stroj sme nechceli nechať iba tak v pivnici. Rozhodli sme sa, že vybudujeme zamaskovanú tlačiareň. Dôvod bol veľmi jednoduchý: ŠtB robila domové prehliadky aj bez našej prítomnosti a keď mala dostatok dôkazov (keď si bola istá), zasiahla. My sme chceli vybudovať tlačiareň, ktorú by ani pri oficiálnej domovej prehliadke nenašli.

Keďže pivnica mala dve časti, ktoré boli predelené priečkou a dverami, niekto z priateľov navrhol: «Zamaskujme dvere do druhej časti pivnice tak, aby sa do tlačiarne vchádzalo cez tajný vchod. Môžeme tam dať napríklad skriňu, cez ktorú budeme vchádzať do tlačiarne.» To bol jeden z prvých nápadov. Mne sa však vôbec nepozdával. Ak by eštebáci prišli do pivnice, ľahko by to mohli odhaliť. U františkánov v roku 1983 počas domovej prehliadky dokonca vytrhali parkety.

Ďalší z nápadov bol, aby sme otvor zamaskovali veľkým sudom s vínom. Ten sa všetkým páčil, najmä to víno. Ustúpili sme však aj od neho. Niežeby sme nemali radi víno, ale nápad bol technicky nerealizovateľný.

Dvere, ktoré rozdeľovali pivnicu na dve miestnosti, sme zamurovali. Takto nám zostala pivnica a miestnosť bez vchodu. Ale ešte predtým sme museli vyriešiť alternatívu vchodu. Pamätám si, že niekoľko večerov som čas pred zaspávaním trávil tým, že som rozmýšľal ako zamaskovať vchod do podzemnej tlačiarne. Nakoniec sme začali realizovať vstup z miestnosti nad tajnou tlačiarňou. Vtedy to bola moja izba. Do tlačiarne sa malo vchádzať po rebríku. V podlahe, ktorú sme práve vtedy opravovali, sme vysekali otvor pre vchod. Nad vchod, ako maskovací manéver, sme chceli dať posteľ alebo perinák. Nakoniec sme aj od tohto plánu ustúpili. Zdalo sa nám to veľmi nepraktické, aby sa do tlačiarne išlo cez izbu, kde by sa stále odsúvala posteľ.

Nákresy podzemnej tlačiarne

1) pivnica, 2) prechodový tunel do tajnej tlačiarne, 3) tajná tlačiareň, 4) ventilácia

PRÍLOHA

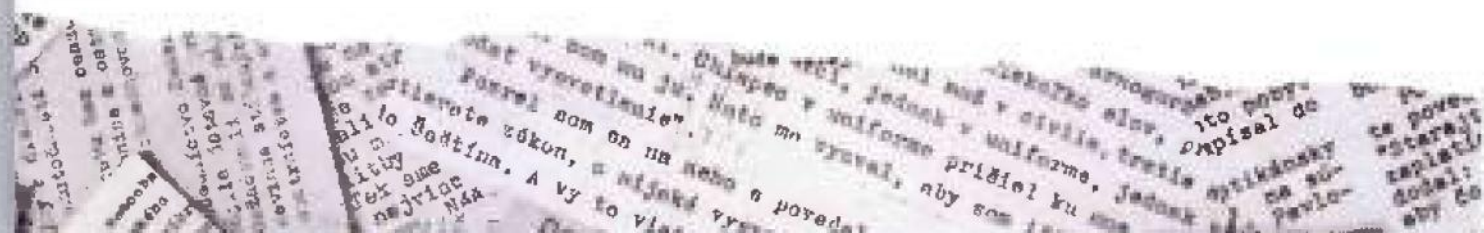
V prílohe sú uvedené štatistické údaje
samizdatových časopisov.

Časopisy sú zoradené abecedne.

Ak nie je uvedené inak, údaje o samizdatových
výtlačkoch (číslach) sú z archívu autora. Jednotlivé
samizdatové čísla sú dostupné na nahliadnutie.

Ostatné údaje (o redakcii, náklade...) sú zostavené na
základe informácií jednotlivých redaktorov a vydavateľov.

Ku každému samizdatu sú uvedené len tie položky, ku
ktorým bolo možné uviesť údaje.

Údaje obsahujú:

Charakter:	zameranie časopisu
Trvanie:	obdobie vydávania časopisu, [počet rokov vydávania časopisu]
Číslo:	celkový počet čísiel, [$\emptyset$ priemerný počet strán čísla], [Σ celkový počet strán vydaných čísiel], [$\downarrow$ minimálny rozsah čísla časopisu], [$\uparrow$ maximálny rozsah čísla časopisu] rok vydania: číslo v danom ročníku (počet strán čísla + príloha)
Redakcia:	členovia redakcie, akademický titul v roku 1989
Podklady pre tlač:	prepísovanie článkov na čistopis, príprava článkov do tlače
Tlač:	tlačiar
Druh tlače:	spôsob tlačenia samizdatu
Grafická úprava:	podieľanie sa na grafickom výzore samizdatu
Technická pomoc:	podieľanie sa na technickej pomoci pri výrobe samizdatu
Formát:	formát vydaného samizdatu
Náklad:	náklad samizdatu
Charakteristika:	obsahuje dve časti – prvá sa snaží vystihnúť pozadie samizdatu, druhá časť obsahuje základné prvky obsahu.

1. Bratislavské listy

Charakter:	kresťansko-politický
Trvanie:	1988-1989, [2]
Číslo:	5, [$\emptyset$ 12], [Σ 62], [$\downarrow$ 10], [$\uparrow$ 15] 1988: 1(10), ¹ 2(13) 1989: 1(14), 2(15), 3(10) ²
Redakcia:	JUDr. Ján Čarnogurský, ³ Ing. Ján Langoš
Tlač:	Jozef Roman, Jozef Oprala
Druh tlače:	ofset
Formát:	A4
Náklad:	200 ks (1/1988), 250 ks (2/1988), 400 ks (1/1989 – 3/1989)
Charakteristika:	<i>Koncom osemdesiatych rokov sa preniesla aktivita niektorých aktivistov tajnej cirkvi z náboženskej roviny viac do roviny spoločenskej. Jedným zo sprievodných javov tejto zmeny bolo vydávanie Bratislavských listov.</i> Časopis sa usiloval vytvoriť priestor na slobodnú diskusiu o problémoch v spoločnosti a štáte, ako aj o alternatívach budúceho vývoja. Redakcia sa hlásila ku kresťanskému ponímaniu človeka, ale snažila sa neuzatvárať pred inými myšlienkovými smermi, s ktorými chcela hľadať pravdu v slobodnom dialógu. Časopis chcel upevňovať u svojich čitateľov vedomie európskej príslušnosti

úroveň novozámočkej farností, informovať o živote cirkvi v okrese a vo svete. Čísla časopisu chceli byť aj akousi pomôckou pri spoločnom stretávaní spoločencstiev.³⁵

Časopis obsahoval úvahy, informácie, články z histórie a aktuality.

10. Príloha mladých (NaS)

Charakter: náboženský - časopis pre mladých

Trvanie: 1988, [1]

Číslo: 3, [Ø11], [Σ33], [↓10], [↑12]

1988: 1(10),³⁶ 2(11), 3(12)

Redakcia: PhDr. Eva Klčovanská, Marián Balázs, František Mikloško

Tlač: Jozef Roman

Druh tlače: ofset

Formát: A4

Náklad: 900 ks

Charakteristika: V roku 1987 vznikla myšlienka mládežníckeho časopisu, ktorá sa začala realizovať vznikom prílohy *Náboženstva a súčasnosti* s názvom *Príloha mladých*.³⁷

Príloha mladých dávala literárny priestor mladým ľuďom alebo tým, ktorí sa im chceli prihovoriť.³⁸ Časopis obsahuje úvahy, meditácie, literárne a básnické pokusy mladých autorov.

Od vzniku časopisu tu bola myšlienka osamostatnenia sa od *Náboženstva a súčasnosti*. *Príloha mladých* sa brala skôr ako platforma na vyzretie tejto myšlienky. Dôležitými faktormi pre osamostatnenie bolo získanie redaktorov, skúseností a odozva mladých ľudí na potrebu takéhoto časopisu.

11. Radosť a Nádej

Charakter: filozoficko-spoločenský

Trvanie: 1987-1989, [3]

Číslo: 10, [Ø117], [Σ1166], [↓29], [↑198]

1987: 1(29), 2(32)

1988: 1(80),³⁹ 2(108), 3(96), 4(116)

1989: 1(198), 2(198), 3(158), 4(151)

Redakcia: Michal Vaško, Anton Semeš, Ing. Peter Hačapka, Ing. Ján Letz, CSc., Anton Srholec, Pavol Garaj

Tlač: Jozef Roman,⁴⁰ Ing. Peter Hačapka

Druh tlače: ofset

Formát: A5

Náklad: 200 ks (1/1987 - 2/1988), 300 ks (3/1988 - 4/1989)

Charakteristika: Podnet na vznik časopisu dali bratislavskí bohoslovci, ktorí hľadali priestor na publikovanie svojich myšlienok.